

PARALEL YAPININ DİNÎ KAYNAKLARI

Pek çoğumuzun hatırlayacağı üzere 26.08.2016 tarihli, DHA kaynaklı haber şöyleydi:

"Emniyete götürülen ve milli eğitim imamı olduğu öne sürülen öğretmenlerden M.D.'nin ifadesi dikkat çekti. FETÖ lideri Fetullah Gülen'e övgüler yağdıran M.D.'nin, "Fetullah Gülen, Peygamber Efendimizden sonra gelen kişidir. O, Kur'an-ı Kerim'in eksiklerini tamamlıyor. Gülen için gözaltına alınmak bir gururdur" diye ifade verdiği belirtildi."

Bizim için hiçbir haber değeri taşımayan yukarıdaki ifadeler, birçok haber editörünce ilginç bulunmuş olmalıydı ki hayret ifade eden çeşitli manşetlerle pek çok haber sitesinde gün boyu yer aldı.

Haber, geleneğin, yani aslında tüm paralel dini yapıların Kitap-Sünnet anlayışını ve efendilerinin/imamlarının/şeyhlerinin bu yapıdaki konumlarını göstermekteydi. Bu yönüyle bizim için bilindik bir şeydi; haber değeri yoktu. Ancak herhangi bir paralel dinî yapı içerisinde yer almamış, bu sebeple de fitratı bozulmamış kişiler yukarıdaki ifadeleri "sapkınlıkta son nokta" olarak yorumlamışlardı.

Yukarıdaki ifadelerin tüm paralel dinî yapıların Kitap-Sünnet anlayışını ve efendilerinin/imamlarının/şeyhlerinin bu yapıdaki konumlarını gösterdiğini söyledik. Fethullah Gülen'e biçilen, Kur'an'ın eksiklerini tamamlama yetkisi, Sünni-Şii tüm fıkıh ekollerinde ve bu ekollerin günümüzdeki resmî-sivil tüm uzantılarında da önce Muhammed (s.a.v.)'e, vefatından sonra da onun varisleri sayılan siyasî-ilmî tüm yetki sahiplerine tanınır.

Tarihî tecrübe göstermiştir ki; dinî yetki sahipleri ictihad; siyasî yetki sahipleri de siyaset ve maslahat adı altında, çoğu zaman kendilerini Allah'ın kitabıyla ka-

yıtlama ihtiyacı hissetmeden her türlü teşri faaliyetinde bulunmuşlardır.

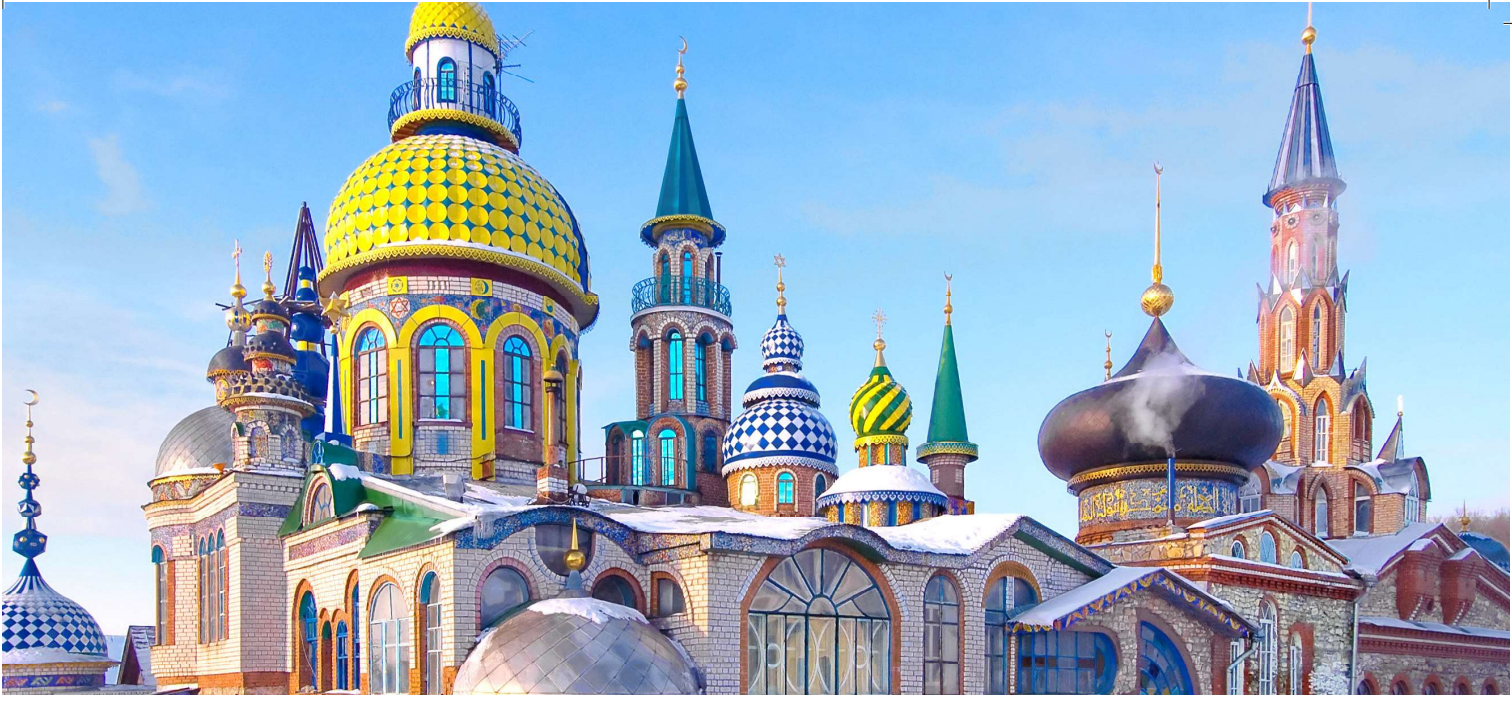
Vefatından sonra diğerlerine de devredilebilmesi için bu yetki önce Muhammed (s.a.v.)'e verilmiştir. Ona verilen bu yetki Kur'an'a rağmendir. Kur'an'ı aşan ölçüde, tüm dengeleri bozacak niteliktedir. Kendisine verilen bu yetkiden Muhammed (s.a.v.)'in ancak ahirette haberi olacaktır. Tıpkı İsa (a.s.) gibi:

Bir gün Allah, şöyle diyecektir: Meryem oğlu İsa! İnsanlara 'Beni ve anamı Allah ile aranızda iki tanrı olarak koyun?' diyen sen misin?' İsa diyecek ki "Ben sana içten boyun eğirim. Benim doğru olmayı söylemem olacak şey değildir. Eğer söylediysem, zaten bilirsin. Sen, benim içimdekini bilirsin ama ben senin içindekini bilmem. Bütün gaybı (her şeyin içyüzünü) bilen sadece sensin.

Bana ne emrettiysen onlara onu söyledim. "Benim Rabbim ve sizin de Rabbiniz olan Allah'a kul olun" dedim. Aralarında bulunduğum sürece onlara şahittim. Beni vefat ettirdikten sonra onlar, sadece senin gözlemin altındaydılar. Her şeye şahit olan sensin.

Eğer azap edersen onlar senin kullarıdır. Ama başlıyorsan üstün olan sen, doğru kararlar veren sensin." (Mâide 5/116 vd.)

Dinde Nebi'nin şârî yani hüküm koyucu makamına oturtulması, Kur'anî kavramlar üzerinde ince işçilik gerektiren tahrifatla gerçekleştirilmiştir. Kur'an'da geçen nebî ve rasul kavramlarının içeriği boşaltılmış, rasule itaati emreden ayetlerin anlam, hedef ve etkisi Allah'ın kitabından Nebi'nin şahsına devşirilmiş, vefatından sonra da birilerine miras bırakılmıştır. Yapı öylesine bozulmuştur ki, Kur'an'ın sözde bilinçli boşlukla-

rını dolduran (teşri), Kur'ân'da olanı hükümsüz bırakan (nesh), Kur'ân'ın ne demek istediğini bildiren (tebyin) bir Sünnet anlayışı hâkim kılınmıştır. Böylelikle Allah'ın kitabı hakkında "yetersiz, kontrolsüz, bağımlı ve kapalı bir kitap" algısı oluşturulmuş, bu algı, sonraları bir usul kaidesine dönüştürülmüş. Bir kurgu olduğu çok açık olan şu ifadeler, geleneksel fıkıh usulünün amantüsü niteliğindedir:

Muâz b. Cebel ile Rasûlullah arasında geçtiği rivâyet olunan karşılıklı konuşmaya göre Rasûlullah Muâz'a, Yemen'de kendisine yöneltilen soru(n)ları nasıl çözeceğini sorar. O da önce Kitaba, onda bulamazsa Sünnete bakacağını, onda da bulamazsa kendi re'yi ile icthad edeceğini söyler. Onun bu cevabı Rasûlullah'ı memnun eder.²

Fıkıh usulü eserlerinde deliller hiyerarşisi bağlamında kendisine çokça atıfta bulunulan yukarıdaki rivâyete göre bir müctehid herhangi bir sorununun cevabı için önce Kitab'a bakacak, onda bulamaz ise Sünnete, onda da bulamaz ise çözümünü aradığı konu hakkında icma bulunup bulunmadığını araştırarak, en nihayet icthada başvuracak. Kulağa hoş gelen bu çözüm basamakları ne görüldüğü gibi masumdur ne de kitaplarda yazıldığı gibi gerçekçidir. Masum değildir, çünkü insanların bilinçaltına Kur'ân'ın yetersiz olduğu düşüncesini yerleştirmektedir. Gerçekçi değildir, çünkü fıkıh literatürü bunun tersi örneklerle doludur. Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisinin "Kitap" maddesinde Prof.

Dr. Ali Bardakoğlu Hoca bu vakıyı şöyle ifade eder:

İşlevsellik açısından bakıldığında ise Kur'an'ın anlaşılmasında ve hayata aktarılmasında sünnetin, nesilden nesile tevârus edilen dinî geleneğin ve ameli icmân, fakihlerce yürütülen re'y ve icthad faaliyetinin ayrı ayrı payları vardır ve yerine göre bunlardan biri diğerine göre daha belirleyici olabilmektedir. Bunun için deliller arasındaki klasik hiyerarşi daha çok şeref ve itibar sıralaması niteliğindedir. Çünkü Kur'an ve Sünnet'te yer alan ilke, hüküm ve hedeflerin, örneklendirme ve benzetmelerin anlaşılması, yorumlanması ve bunlardan ameli hayatın çeşitli yönlerine ilişkin hükümlerin ve uygulanabilir sonuçların çıkarılması akli muhakeme ile gerçekleşir. Sınırlı sayıda ve muhtevadaki nasların sınırsız sayıda ve çok çeşitli olaylara ışık tutabilmesi, farklı konum ve mahiyetteki insan davranışlarını yönlendirebilmesi ancak böyle bir anlama ve yorumlama faaliyetiyle mümkün olur.³

Bardakoğlu Hoca'nın konuyla ilgili benzer ifadeleri şöyledir:

"İslam toplumundaki hukuk tefekkürünün ve bunların ürünü olan bilgilerin oluşumunda Kur'an, sünnet, icmâ ve kıyas hiyerarşisi doğru değil, belki bunun tersi doğrudur. Yani oluşumda asıl belirleyici faktör, reydir. Bütün fıkıh külliyyatının rey üzerine, bireysel çaba ve bakış açısı üzerine kurulduğunu söylersek abartmış olmayız. Bunlar arasında daha az işlevsel olanı sünnet, en altta da Kur'an yer alır. Bunu ifade etmek belki de Müslümanların inanç dünyalarıyla, dine bakışlarıyla, tevhid akidesiyle ilk planda çelişki gibi olacağı düşünülmektedir daima bu tersten Kur'an, sünnet, icmâ ve kıyas olarak ifade edilmiştir."⁴

On yüzyılı aşkın fıkıh tecrübesi teyid etmektedir ki; yukarıda aktardığımız deliller hiyerarşisi, “desek de inanma” türü bir ilkeden öteye değer taşımamış, beşerî bir din inşasına yumuşak geçiş sağlayan, gönül alma kabilinden bir sıralamadan öteye geçmemiştir. Kur’ân’a aykırı olması sebebiyle bizce kabul edilemez olsa da bu sıralamanın dahi uygulanmasına tahammül edilememiş, Son Nebî’nin vefatından kısa bir süre sonra ilahi dinin beşeri dine dönüşümü büyük oranda gerçekleştirilmiştir.

“Sünnet kitap üzerinde söz sahibidir”⁵ şeklindeki ifadenin kime ait olduğuna dair teorik tartışmalar yapıldursun, bu ifade erken dönemlerden itibaren ümmetin temel ilkesi haline gelmiştir. Herhangi bir hususta son sözü söyleyecek olanın Sünnet olduğu ve Kur’an’ın Sünnete ihtiyacının Sünnetin Kur’ân’a ihtiyacından daha fazla olduğu düşüncesi ümmet içinde öylesine yerleşmiştir ki Kur’ân’ı tek kaynak kabul edenler kavrayışsızlık ve usulsüzlükle suçlanmıştır.

Son Nebî’nin vefatıyla sözde bilinçli boşlukları kapatma yetkisi insanlara tanınınca, herhangi birinin, bir sorunun cevabını bulmak için kendi zamanına kadar olan tarihî birikimi atlayarak doğrudan Kur’ân’a başvurması kabul edilemez bulunmuştur. Bu, belli bir süre sonra vahiy kaynaklı olduğu iddia edilen Sünnetin de ümmetin müctehitlerini kesmediğini göstermektedir.

Şu ifadeler bu durumu özetler niteliktedir:

Bugün yaşanan en önemli sıkıntı, zaman içerisinde geçersiz hale gelmiş olan sünnet yerine neyi ikame edeceğimiz veya sünneti nasıl ihyâ edeceğimizdir. Çünkü Kur’an, başında sünnet vasıtasıyla tahakkuk ettiği gibi, bugün de sünnet veya sünnet yerine ikame olunacak başka bir şey vasıtasıyla tahakkuk edecektir. Temel soru bunun, ümerâ (devlet) mi, toplum (ümme veya millet) mu, fert mi, belli bir sınıf (mesela ulema) mı yoksa bunlardan farklı bir şey, mesela kitaplar mı olduğu noktasında düğümlenmektedir.⁶

Durum böyle olunca aşağıdaki şu tespitler, ümmet olarak Allah’ın kitabına karşı duruşumuzun kimlere benzediğini görmemiz açısından dikkat çekici olabilir:

Rabbânî Yahudiliğe göre Musa (a.s.)’a Sina’da Yazılı Tora’nın yanı sıra Sözlü Tora da verilmiştir. Yazılı Tora (Torah Şebih-tav) Kitab-ı Mukaddesi (Ahd-i Atik), Sözlü Tora (Torah Şe-bealpeh) da Yazılı Tora’nın yorumu olan Mişna’yı, daha geniş anlamda Talmud’u ifade eder. Sözlü Tora’nın kesintisiz bir isnad zinciriyle nesilden nesile aktarıldığı kabul edilir. Çeşitli gerekçe ve kaygılarla sözlü Tora’nın yazıya geçirilmesine izin verilmemiştir. Sözlü Tora, yazılı Tora’nın hem koruyucusu hem de açıklaması mahiyetindedir. Talmud’un asıl metni olan Mişna, Tora’nın emirlerine kimi ek açıklamalar getirir, tamamlar, kapalı olan hususlarını açığa kavuşturur ve aynı zamanda Tora’yı sistematize eder. Mesela Tora’da sadece “Şabat günü-

nü kutsal sayarak anımsa!" yalın emri yer alır, ancak Mişna bu emri belirli bir şekle koymak suretiyle Şabat'ın başlama ve bitiş zamanlarında yapılması gerekenleri açıklar. Talmud Rabbilerin büyük çoğunluğu, Sözlü Tevrat'ın Yazılı Tevrat'tan daha üstün olduğu görüşündedirler. Sözlü Tevrat'ın meşruiyetine dair Yazılı Tevrat'tan referanslar verilir. Rabbanî Yahudilik anlayışında Sözlü Tevrat, Yazılı Tevrat'ın etrafında öylesine bir duvar oluşturmuştur ki; insanların Sözlü Tevrat'ı aşarak Yazılı Tevrat'a ulaşması imkânsız hale gelmiştir. Yazılı Tevrat'taki birçok hüküm Sözlü Tevrat marifetiyle değiştirilmiştir. Yazılı Tevrat'ı değil ama Sözlü Tevrat'ı okuyanlar övülmüştür.⁷

İbadet konuları dahil, nikah, boşanma, miras, faiz, cariyelik gibi temel yüzlerce konunun fıkıh eserlerinde ele alınış tarzına bakıldığında yapılanın, Kur'an'ın eksiklerini tamamlamanın ötesinde Kur'an'ı insanlığın gündeminden kaldırma faaliyeti olduğu görülür. Bu faaliyetin teorisyenleri o kadar iyi iş çıkartmışlardır ki, bugün halen ortaya konan ilke, kavram ve görüşler Allah'ın dini zannedilerek sahiplenilmekte, devletin çeşitli kademelerindeki okullarda tahsili yapılmakta, dokunulmaz ve tartışılmaz kabul edilmektedir.

Yanlışın tahsili tat vermeyip kişileri tatmin etmeyince ve Allah'ın dini zannedilerek ezberlenen yanlışların Kur'an'dan kaynaklandığı düşünülünce Kur'an'ın tarihsel öğeler taşıyıp taşımadığı tartışmaya açılmış, büyük oranda öyle olduğu düşünülmüş, bu sebeple de Kur'an'ın günümüze taşınmasının mümkün olmadığına karar verilmiştir. Bir grup kahraman(!), hem Kitab'ın hem de Allah'ın imajını kurtarmak için(!) gecelerini gündüzlerine katarak çalışmış, böylelikle hem gerçeği yakalamış(!) hem de Batı'ya karşı izah sıkıntısı çektiğimiz çeşitli hususlarda bizleri rahatlatmışlardır(!) Bunlara göre;

Peki Fetö'nün din anlayışının deşifre edilmesi ve onun günah galerisinin çıkarılması görevi verilen Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kurumsal din anlayışı ile Fetö'nün din anlayışı arasında bir fark olduğunu söyleyebilir miyiz?

bakmayın siz Kur'an'da hırsızın elinin kesilmesinin emredilmesine, kadının miras payının erkeğinkinin yarısı olmasına, hatta Kur'an'da geçen kışaların gerçek olup olmamasına. Ne yapsaydı Allah? Bizlerle konuşur gibi konuşacak değildi ya ondört asır önce Arabistan çölünde yaşayanlarla. Kur'an'ın indirildiği dönemde insanlar bundan anlıyor, bu tür çözümler onların eğitim, kültür ve sosyal yapılarına uygun düşüyordu. Yoksa Allah bir erkeğin karısını ne şekilde boşayacağına dair ayrıntılarla ne uğraşır, ne de aslında hoşnut olmasına rağmen küçüklerle evliliğe yahut cariyelerle birlikteliğe göz yumardı? Kur'an'ın hal-i hazırdaki ifadelerini ve metnine de çok takılmamalıyız. Bizim kulluk ettiğimiz Allah, üslubu olmasa da o günkü muhatapların diliyle konuşmuştur. Bugün bizim gibilerle konuşsaydı, bize bir kitap gönderseydi elbette ki Kur'an gibi olmayacaktı. Kur'an'da emrettikleri, yasakladıkları ya da göz yumdukları için Allah'ı suçlamamalıyız. Bu, Kur'an'ın indirildiği dönemin koşullarını anlamamak olur. Kur'an'ın söz konusu uygulamalarını günümüze taşımamalıyız. Bu da günümüzü ve Kur'an'ın amacını kavramamak olur.

Bu düşüncedeki insanlar, herhangi bir konuda "Kur'an şöyle söylemektedir" diyenleri Kur'an'ın anlam ve hedefini kavrayamamakla, Kur'an'a metin muamelesi yapıp onu istismar etmekle suçlar, Kur'an'ın bir kitap olmadığını ısrarla hatırlatırlar. Muhtemelen rızâen lillâh yapılan bir hatırlatma aynen şöyledir:

"Diğer taraftan, Kur'an'cı söylem müslümanca bir hayatı metinden üretmeyi önerir. Daha açıkçası, bu söylemin en temel iddiasına göre İslâm ve Müslümanlık en saf ve en sahih biçimiyle Kur'an metninden üretilmelidir. Kur'an'ı bir metin (text), dolayısıyla epistemik bir nesne olarak görmesi hasebiyle daha en başından sıkıntılı görünen bu iddia kesinlikle isabetsizdir. Çünkü hayat, hele hele müslümanca bir hayat, mâna ve mesajı birtür anlam arkeolojisiyle keşfedilmesi gereken bir metin olarak algılanan Kur'an'dan üretilemez. Diğer bir deyişle, sözüm ona sahih ve sağlıklı Kur'an okumalarıyla daha güzel bir Müslümanlık yaşanamaz. Çünkü Müslümanlık denen pratik tecrübe, vahyin nüzül süreci tamamlandıktan sonra tarihin hiçbir uğrağında salt kitaptan/metinden üretilmedi, bilakis yaşayan sünnet ve gelenek sayesinde spontane biçimde öğrenildi."⁸

Yukarıda ifade edilen din anlayışının, Mustafa Öztürk Hoca'nın kaleminden dökülmesi ile sadece Kur'an'a dayandırılan bir din anlayışını "Kur'an Müslümanlığı sapıklığı" olarak niteleyen⁹ ve şimdilerde Fetö olarak bilinen yapının başındaki şahsın dilinden dökülmesi dışında hiçbir farkı yoktur. Aynı şekilde sadece Kur'an'a dayandırılan bir din anlayışını "büyük bir tehlike" olarak görenlerle,¹⁰ dahası "Kur'an'a uymanın kaosa sebebiyet vereceğini" dillendirenlerin¹¹ din anlayışı ile Fethullah Gülen ve avanesinin din anlayışı arasında da herhangi bir fark yoktur. Hakeza Fethullah Gülen'in din anlayışı ile onun fıkhını,

- Hangi açıdan bakılırsa bakılsın Hocaefendinin âlim olmasının yanında bilhakkın müçtehit olduğunda da, bizce şüphe yoktur.¹²
- Hocaefendinin düşünce ufkunda sadece belli alanlar yoktur. Onun ele aldığı konular hayatın bütünüdür. Vizyonu bize göre tam bir medeniyet projesidir.¹³
- Hocaefendi bu açıdan, hem bütünüyle İslami ilimler hem de Türkçe için büyük bir şans ve büyük bir hazinedir.¹⁴

gibi ifadelerle kitaplaştıran ve ileride kendi tercüme-i halinin yazılması durumunda ilim tahsil ettiği hocaların başında Fethullah Gülen'in yer alması gerektiğini

söyleyenlerin din anlayışı ve müktesabâtı arasında da herhangi bir fark yoktur.¹⁵

Peki Fetö'nün din anlayışının deşifre edilmesi ve onun günah galerisinin çıkartılması görevi verilen Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kurumsal din anlayışı ile Fetö'nün din anlayışı arasında bir fark olduğunu söyleyebilir miyiz?

Daha yakın bir zamanda, 12.02.2016 tarihinde Türkiye'nin tüm camilerinde okutulan, Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan hutbeden ilgili bir paragrafı aynen aktarıyoruz:

Kardeşlerim! "Bize Kur'an yeter" anlayışıyla peygamberimizi, onun siretini ve sünnetini dikkate almadan Müslümanca yaşamaya çalışmak mümkün değildir. Bu duruş, Kur'an'ın bizzat kendisine aykırıdır. Çünkü Yüce Rabbimiz, Kerim Kitabımızda bize, kendisiyle birlikte Resulüne inanmayı (Nisâ 4/136) ve tabi olmayı (A'râf 7/158) emreder. Peygamberimizin helal kıldığını helal, haram kıldığını haram saymamızı ister. (A'râf 7/157, Ahzâb 33/36) Dolayısıyla Peygamberimize inanmayan, onun siretini ve sünnetini benimsemeyen bir anlayış, İslam anlayışı olamaz. Peygambere iman etmeden, Kur'an ile sünnetin arasına mesafe koyularak ebedi kurtuluşa ulaşamaz. Resul-i Ekrem'in şerefli sözleri olmadan Kur'an anlaşılabilir ve yaşanamaz. Bizi bu konuda ikaz eden yine bizzat Efendimizdir. O şöyle buyurur: "Sakın sizden birinizi, emrettiğim veya yasakladığım bir konu kendisine iletilmişinde, köşesine yaslanmış olarak cahilce, 'Biz Allah'ın Kitabı'nda ne bulursak ona uyarız; hadis tanımıyoruz!' derken bulmayalım!" (İbn Mâce, Sünne, 2; Tirmizî, İlim, 10.)¹⁶

"Bize Kur'an yeter" cümlesini, "peygamberimizi, onun siretini ve sünnetini dikkate almadan Müslümanca yaşamaya çalışmak" cümlesinin takip ediyor olmasının, bir algı oluşturma çabası olduğunu düşünüyor, üzerimize alınıyoruz. Bu konudaki hassasiyetimizin sebebi de Kur'an'dan bahsedenlerin, topluma Sünnet düşmanı olarak takdim edildiği hastalıklı tavırla sürekli karşılaşıyor olmamıza bağlıyor ve anlayış bekliyoruz.

Metinde, Sünneti dikkate almadan Müslümanca yaşamamanın mümkün olmadığına dair görüşün temellen-dirilmesinde kendisine atıfta bulunulan ayetlerin ko-

nuyla uzaktan yakından ilgisinin olmadığı ortadadır. İlginçtir, hutbede atıfta bulunulan ayetlerin Sünnetin temellendirilmesinde kullanılmayacağını Diyanet İşleri Başkanı Sn. Mehmet Görmez şöyle ifade eder:

Sünneti temellendirmek için, Kur'an ayetlerine müracaat edilmesi elbette tabiidir. Ancak, bu amaçla kullanılan pek çok ayetin konuyla ilgisi yoktur. Bir konuda muhkem, açık bir nass yoksa, söz konusu temellendirmeler, sadece yorum yoluyla yapılacaktır. Yorumun, herkes tarafından kabul edilebilir ilkeleri vardır. Bu ilkelere riayet edilmeden yapılan her temellendirme, tarih içinde sorunlara yol açmış, bilakis, temellendirilmek istenen kaynağın meşruiyet sorununu, tartışmalı bir hale getirmiştir.¹⁷

Hz. Peygamber (s.a.) olmasaydı Kur'an da olmazdı." şeklindeki düşüncenin temelinde, Kur'an'ın Allah'ın kitabı olduğunun delilini Kur'an'da değil de onu bize ulaştıranların emek, gayret, emniyet ve samimiyetinde arama hasası yatmaktadır.

Hutbedeki paragrafın sonuna iliştirilen ve "Erike Hadisi" diye bilinen rivayetin sıhhat ve metin tahliline dair ifade ettiğimiz güzel bir makalenin¹⁸ şu an Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı olan Mehmet Emin Özafşar Hoca tarafından kaleme alınmış olması da işin bir başka garip tarafı olsa gerek. Özafşar Hoca, sözü edilen rivayetin İbn Abbas'ın kölesi Ebu Râfi ve Mikdam b. Madikerib el-Kindi olmak üzere iki sahabe tarafından nakledildiğini, ancak her ikisinin de rivayetin tarihlendiği Hayber savaşına katılmadıkları tespitinde bulunur.¹⁹ Hayber'de içinde bulunulan ortamın gereği olarak evcil eşek etlerinin yenmesinin yasaklandığını bildiren rivayetin sonuna eklendiği düşünülen söz konusu rivayetin sıkıntılı olduğunu Diyanet İşleri Başkanı Sn. Mehmet Görmez de Özafşar Hoca'nın makalesine atıfta bulunarak²⁰ dikkat çekmektedir. Ancak tüm bu tespitler böylesi bir rivayetin onbinlerce camide okunan hutbenin metnine sokuşturulmasına engel olamamıştır.

Sünnet'in Kur'an'ın yanı sıra dinde müstakil bir kaynak olduğuna dair düşüncüyü temellendirmek için yukarıdaki hutbede atıfta bulunulan aynı ayetlere, bugün pek çok ilahiyat fakültesinde ders kitabı olarak okutulan yahut tavsiye edilen Zekiyüddin Şaban'a ait fıkıh usulü eserinde de atıfta bulunmaktadır.²¹ Söz konusu eser, icihadın gereklilik ve meşruiyetini de şöyle gerekçelendirmektedir:

...İslâm Dininin kaynaklarının, sadece mevcut olayların değil, dünyanın sonuna kadar ortaya çıkacak bütün olayların hükümünü bulmaya elverişli bir zenginlikte olması gerekir. Kur'an ve Sünnetteki hukukî nasslar ise sınırlıdır, artık vahiy sona erdiğine göre bunlara başka nasslar da eklenmeyecektir. Buna karşılık, insanların karşılaştıkları ve karşılaşacakları olaylar sınırlı değildir, her an yeni olaylar ortaya çıkmaktadır. Sınırlı kaynaklar sınırsız olayları karşılayamayacağına göre, yeni olayların hükümlerini elde etmeyi sağlayacak başka kaynağın bulunması zarurîdir. İşte bu hükümleri elde etme yolu hakkında nass bulunan hükümlerin hangi gerekçelerle konduğunu belirleme ve bu hükümleri benzeri olaylara uygulama metodudur. Böylece nassların uygulanma çerçevesi genişletilmiş olacaktır. Bu ise kıyastır...²²

Kur'an Müslümanlığı tartışmaları bağlamında Hayrettin Karaman Hoca'nın ne dediğinin de Türkiye'deki dinî anlayışın tahlili açısından önemi olduğunu düşünüyoruz. Hayrettin Karaman Hoca, "Kur'an Müslümanlığı" başlıklı yazısında İslâmın temel kaynağının Kur'an olması ve Kur'an dışı delillerin meşruiyetini Kur'an'dan almaları hasebiyle bir bakıma bütün Müslümanların Kur'an müslümanı olduğunu söyledikten sonra "ancak günümüzde "Kur'an müslümanlığı" denildiği zaman bundan, bu genel mânâ değil, başka kaynakları -özellikle sünneti- dışlayarak İslâmı yalnızca Kur'an'dan anlamayı ve almayı mezheb edinen bir grubun yaklaşımı kastedilmektedir." der ve iyi bir niyetle yola çıktıklarını düşündüğü bu gruba özetle şu hatırlatmalarda bulunur:

1. *Hz. Peygamber (s.a.) olmasaydı Kur'an da olmazdı. Bize bir kitap getiren ve "bu Allah'tandır" diyen odur, kendi sözlerini titizlikle Kur'an ayetlerinden ayıran odur, Kur'an'ın varlığı ve sıhhati Hz. Peygamber'i devrede tutmaya bağlıdır.*

2. Kur'an'ı vahiy yoluyla Allah'tan alıp ümmete tebliğ eden Peygamber'e Allah Teala, yine bu kitabın içinde, tebliğ vazifesinden başka vazifeler vermiş ve onun bazı özelliklerinden/imtiyazlarından bahsetmiştir. Kur'an'a göre O (s.a.) alemlere rahmettir, şahiddir, uyarıcıdır, müjdeleyicidir, Allah'a çağırıcıdır, etrafını aydınlatan bir ışıktır, Allah'ın güzel dediği örnektir, vahyi açıklayandır, uygulayandır, yapıp ettikleri Allah Teala tarafından denetlenen ve yanıldığı takdirde uyarılan ve yanlış düzeltilendir, Allah'ın ve meleklerin salâtına (yusallüne ale'n-nebiyy) mazhar olan, müminlere de, O'na salât ve selam vazifelerini yerine getirmeleri emrolunandır, hakkında "Resule itaat eden şüphesiz Allah'a itaat etmiş olur", "Allah'ı seviyorsanız bana uyun, peşimden gelin ki, Allah da sizi sevsin", "Resul size neyi getirirse onu alın, neyi yasaklarsa ondan da uzak durun" buyurulandır...
3. Kur'an'ı doğru okuma ve anlamının doğru/uygun yöntemi Hz. Peygamber'e dayanmak durumundadır, çünkü O, ilahi kitabı -anlamadan- tebliğ etmemiştir, vazifesi/işlevi tebliğden ibaret değildir; tebliğ ettiğini anlamış, anlatmış ve uygulamıştır...
4. Hasılı Kur'an müslümanlığı, Muhammed Mustafa (s.a.)nın, O örnek ve kâmil insanın anlattığı, açıkladığı, hem kendi hayatında hem de -örnek olmak üzere yetiştirdiği- ilk ümmet nûmunesinin hayatında uyguladığı müslümanlıktır. Kadim müctehidler bu örnek üzerinden yürümüşler ve İslâmı doğru anlamışlardır. Bu yoldan ayrılıp doğru yaptıklarını -kendilerinin değil, eskilerin yanıldığını- söyleyenlerin rehberi şeytandır ve nefistir.²³

Yukarıdaki hatırlatmaları tahlil etme gibi yazımızın amacını aşan bir işe koyulsaydık, eleştirmedikimiz ve Kur'an'a aykırı bulmadığımız hiçbir ifade kalmazdı muhtemelen. Yine de özetle söylemek gerekirse;

"Hz. Peygamber (s.a.) olmasaydı Kur'an da olmazdı." şeklindeki düşüncenin temelinde, Kur'an'ın Allah'ın kitabı olduğunun delilini Kur'an'da değil de onu ulaştırانların emek, gayret, emniyet ve samimiyetinde arama hatası yatmaktadır. Muhammed (a.s.)'in nübüv-

vetine olan şahadetimizin temelinde Kur'an vardır. Birileri haber verdiği için değil Kur'an dediği için Son Nebi'nin falanca tarihte falanca coğrafyada yaşadığından emin oluyoruz. Bu da Kur'an'ın Allah'ın kitabı olduğuna dair şahadetimiz sebebiyle gerçekleşiyor. Kelime-i şahadetteki Muhammed (a.s.)'la ilgili olan tanıklığımız, Kur'an'ın Allah'ın kitabı olduğuna dair kati kanaatimiz sebebiyledir. İddia edildiği gibi, "Kur'an'ın varlığı ve sıhhati Hz. Peygamber'i devrede tutmaya bağlı" ise, Kur'an'ın Allah'ın kitabı olduğunu asla ispatlayamazsınız. Birinin ya da birilerinin varlığına emniyet şahadetine muhtaç bir kitap Allah'ın kitabı olamaz.

Muhammed (a.s.)'ı diğer insanlardan ayıran tek özellik, ona risaletle ilgili vahiy indirilmiş olmasıdır. Kur'an'ın tüm emir ve yasaklarıyla o da muhatap idi. Onun âlemlere rahmet olması rasullüğü yani Kur'an'ı tebliğ etmesi sebebiyledir. Bu yönüyle risalet görevini yapmış tüm nebiler âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir. İnsanlığa rahmet olan, nebilerin şahsı değil, tebliğ ettikleridir.²⁴ Kur'an'da güzel örnek olarak nitelenmesi, tebliğ ettiği şeylerle alakalıdır. Onun şahsiyle ilgili olsaydı Kur'an'da aynı ifadenin (üsve-i hasene) İbrahim (a.s.) ve onun yanındakiler için kullanılması²⁵ nasıl açıklanabilirdi? Allah'ın ve meleklerin salâtına mazhar olması, davasının Allah ve melekler tarafından desteklendiği, şahitlik edildiği anlamındadır. Aksi takdirde aynı ifadenin müminler için de kullanılmasının, yani Allah'ın müminlere salâta bulunmasının²⁶ nasıl bir anlamı olacaktı? Tıpkı diğerleri gibi rasule itaati Nebiye, dolayısıyla Sünnete itaate devşiren ve indirgeyen bakış yukarıdaki hatırlatmalarda da korunmuş, Sünnetle hiçbir alakası olmayan ayetlere atıfta bulunulmuştur. Bu kabul edilemez hataları görmeyip, Kur'âni bakış açısına sahip hiç kimsenin söylemediği/söyleyemeyeceği şu ifadeleri kullanmak olayı mecra-sından uzaklaştırmak anlamına gelir:

Bütün bu özellikleri görmeyip, bunları Kur'an mantığı ve fitri akıl ile çelişen yorumlara ve saptırmalara tabi tutup O'nu bir hopelör mevkiine koymak, aldığı nakletmenin ötesinde bir vazifesi ve selahiyetinin bulunmadığını ileri sürmek hem gaflettir, hem de -hangi mânâda olursa olsun- Kur'an müs-

Görsel lisansı: Photo called "Mevlana Museum" by "David Stanley", on <https://www.flickr.com/photos/davidstanleytravel/6526103361/>, under the license <https://creativecommons.org/licenses/by/2.0/> - Fotoğrafta renk ayarları değiştirilmiş ve orijinalinden farklı olarak kırılarak kullanılmıştır.

lûmanlığına aykırıdır. Hem Kur'an müslümanıyım diyeceksin, hem de Peygamberi, Kur'an'ın tarifi ile benimsemeyeceksin; böyle saçmalık olmaz!²³

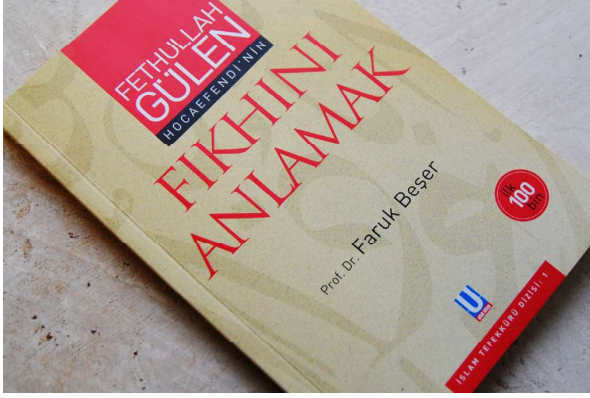
Tüm bunlar Kur'ân'a ve dine bakış açımızın nasıl keyfi olduğunun göstergesidir. Benzer keyfilik Hayrettin Karaman Hocanın, Kur'an'ın en büyük günah dediği şirkle ilgili şu sözlerinde de takip edilebilir:

...Bazı hocalar, halkın türbe ziyaretlerindeki hatâlarından yola çıkarak ve durumu abartarak sert değerlendirmeler yapıyor, bu insanların küfre, şirke düşüklerini ilân ediyorlar. Biz bu abartıya katılmıyoruz. Hz. Peygamber (s.a.v.), bedevî bir kadının mümin olup olmadığını anlamak üzere ona Allah hakkında bir soru yöneltmiş, kadın parmağıyla semâya işaret edince "Bu kadın Allah'a inanıyor" demiştir. Bir kelâm âlimi "Allah göktedir" dese belki dinden çıkar, ama cahil kalmış bir dağlı bunu söylediğinde mümin olduğuna hükmedilir. Evet halkın, hem bu türbelerde yatan kimselerin özellikleri, hem onlarla kurdukları ilişki, hem de onlardan veya onlar vâsıtasıyla bir şeyler istemeleri konularında önemli yanlışlar yapıyorlar, an-

cak bunların büyük çoğunluğu şöyle inanarak bunları yapıyor: Allah bu sevgili kullarına bazı yetkiler, imkânlar, özellikler bahşetmiştir, bunlar şefâatçilerimizdir, bizler günahkâr olduğumuz için doğrudan Allah'tan istemeye yüzümüz yok, belki bunlar sâyesinde Allah dileklerimizi kabul eder...²⁷

Buraya kadar sıraladığımız örnekler bize, Fetö'nün dışındaki yapıların dini anlayışının Fetö'nünkinden farklı olmadığını gösterdi. Ancak Fetö'nün din anlayışına rahmet okutacak eğilimlerin olduğunu da söylemeliyiz. İş, tasavvufî yönü ağır basan tarikatvari yapılanmaların dini kaynaklarını irdelemeye gelince, icmayı, kıyası, maslahatı mumla aratacak durumların olduğu görülür. Muhammed (a.s.)'ı kamyona bindiren, stadlara davet eden, yurtların yemekhane ve yatakhanelerine sokaan Fetö'nün din anlayışına, aşağıdaki satırları okuduğunuzda rahmet okuyacaksınız.

Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Efendimiz'in, geceleri içine bevlettiği (mubarek idrarını yaptığı), ağaçtan yapılma bir kap vardı. Efendimiz onun içine bevleder ve üze-

rinde yattığı sedirin altına koyar, sabahleyin kabın içindeki dökülürdü. Bir gece Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), bir müddet önce bevlettiği kabı tekrar kullanmak istedi. Kabı alıp da içinin boş olduğunu görünce, pâk zevcelerinden Ümm-ü Habîbe (Radiyallahu Anha)nın hizmetçisi olan Bereket (Radiyallahu Anha) isimli kadına: "Kabın içindeki bevl nerede?" diye sordu. Bereket (Radiyallahu Anha): "Onu ben içtim" deyince Efendimiz, "Muhakkak ki, sağlam bir engel ile ateşten korundun" buyurdu.²⁸

Peygamber sevgisinden kaynaklandığı için Nebî tarafından hoşgörüldüğü söylenen benzeri rivayetleri "Tasavvuf Risalesi" isimli kitapta sıralayan müellif, şeyhinin yanından uzaklaştırılmak için kötü niyetli(!) insanlar tarafından kendisine yaşatılan dünyevî sıkıntıların halliyle bizzat Allah'ın ilgilendiğini iddia eder. İfadeler aynen şöyledir:

Namazdan sonra Efendi Hazretleri beni çağırıtı ve "Ahmed! Senin hakkında evliyâullâha müracaat ettirdim fakat bu iş hepsini aşınca bizzat Allâh-u Te'âlâ tecelli buyurarak 'Ahmed'i Bana bırakın, onun işlerini ben hususi yönetiyorum, ona kimseyi dokundurmayın' buyurdu diye bana anlattı.²⁹

Aramızda, dünyevî sıkıntılılarıyla özel olarak bizzat Allah'ın ilgilendiği kişilerin olduğunu bilmek gurur ve mutluluk verici olsa gerek(!) Yukarıdaki ifadeler, bu ve benzeri yapılar da bilgi kaynağı olarak nelere itibar edildiğini göstermektedir. Fetö'nün dini kaynaklarını ifşa etme görevi verilen Diyanet İşleri Başkanlığı, aşağıdaki ifadeleri olduğu gibi benimseyen tarikatların bilgi kaynaklarına da umarız raporunda yer verir.

"Keşfi bilgide yanılma, öyle anlaşılıyor ki, daha çok seyru sülûk esnasında söz konusu olmaktadır. Sülûkünü tamamlayıp belli bir mertebeye ulaşanların keşfi bilgisinde ise genellikle hata olmayacağı belirtilmiştir. Zira bu kimselere gelen bilginin doğruluğu, kesinliği ve kaynağı açısından vahiy ile eşdeğerde olduğu kabul edilmektedir. İmam Gazzâlî meşhur eseri İhyâ'da, ilham ile meydana gelen ilmin sebebi, mahalli ve ilim olması bakımından vahiy ile hiç bir farkı olmadığını, aralarındaki tek farkın vahiyde ilmi getiren meleğin görülmesi olduğunu belirtir. Gazzâlî'nin bu görüşü daha sonra gelen önemli müfessavırlar tarafından da benzer ifâdelerle tekrarlanmıştır. Örneğin Muhyiddin İbnü'l-Arabî (Ö.638/1240) "Sûfilerin kaynağı peygambere vahiy getiren meleğin kaynağı ile aynıdır; onlar zahirde Peygamber'e uymak suretiyle uyguladıkları ahkâmı sırda Allah'tan almaktadırlar" derken, Azizüddin Nesefî (Ö.681 veya 699/1300) bu hususta şöyle bir açıklama yapmaktadır: Rûhunu saf hâle getiren insanın gönlüne melekler bir şeyler atarlar. Bu uyanıklık hâlinde olursa ilham, uykuda olursa doğru rüyâ adını alır. Eğer melekler gökten yere inip, bir şekilde bürünerek Peygamber'e görünürler ve Allah'ın sözünü ona iletirlerse bu da vahiy adını alır. İmâm-ı Rabbânî de seyru sülûkünü tamamlayıp siddiklik makamına ulaşanlara gelen bilgi ile peygambere gelen vahiy aynı görür ve aralarında birinin vahiy değerinin ilham ile elde edilmesinin dışında bir fark olmadığını belirtir.

Sûfilerin çoğu (yukarıda işaret edilen mertebelerde gelen) bilgisi, doğruluğu ve kesinliği açısından vahiy ile eşdeğerde gördükleri gibi, aynı zamanda bu bilginin şeytan ve nefsin müdâhalesinden korunmuş olması bakımından da vahiy ile aynı olduğunu kabul etmektedirler. Onlara göre nübüvvet makamı nasıl şeytanın vesvesesinden korunmuş ise, mükâleme ve mûhâdese mahallinde bulunan (ilham alan) kimse de şeytanın fitne ve vesvesesinden korunmuştur. Böyle bir kimsenin kalbine şeytan hiç bir yönden giremez. Eğer bir teşebbüsü olursa, o kimse bunu hemen fark eder."³⁰

Şimdilerde kimi çevrelerce Fetö'yle bağının olmadığı ısrarla vurgulanan ve Fetö tarafından istismar edildiği söylenen Said Nursi ve onun takipçilerinin durumu da diğerlerinden farklı değildir. Risalelerin kendisine Allah tarafından yazdırıldığını söyleyen³¹ Said Nursi, itihâtçılar tarafından dönemin yöneticisi Abdulhamid'e

yapılan darbeyi kutsar ve bu darbenin başarılı olması için Osmanlı'nın yarısı yansa yine de az bir bedel ödemiş olacağını söyler. Nurculuğu, Fetö'den ayrı tutmaya özen gösteren ve risalelerin basım/dağıtım görevini üstlenenlerin³² Said Nursi'nin Abdulhamid'e karşı yapılan darbeyi kutsaması ile günümüzde yaşananların arasındaki bağlantıyı iskalamamaları gerekir.

Her yıl devlet ricalinin katılımıyla gerçekleştirilen Konya merkezli törenlerin temelini teşkil eden Mevlevilik de paralel din tartışmaları bağlamında asla göz ardı edilmemelidir. "Sevgi Dini" adı altında Allah'ın dini dışında her şeye benzeyen beşeri bir din projesi uluslararası düzeyde yürütülmektedir. Devletin sa-

Allah'ın dini söz konusu olduğunda hangimiz asıl, hangimiz paraleliz?

vaş açtığı Fetö bu projenin aktörlerindendir. Amerikan merkezli Rumi Forum sitelerine bakmak bu irtibatı görmek için yeterlidir. Mevlana, çoklu din projesinin bir ayağı olarak da kullanılmaktadır. Periyodik aralıklarla servis edilen "Mevlana'dan etkilenip Müslüman oldu" şeklindeki haberleri bu bağlamda değerlendirmeliyiz.

Devletin televizyonlarında insana kul olmadan Allah'a kul olunamayacağını söyleyenlerden, taverna tadında Ramazan programı hazırlayanlara, dini istismar ederek çörek otu pazarlayanlardan gezi eylemlerinde meydanlarda hutbe okuyanlara, her hafta sonu şeyhlerinin mezarı başında saygı duruşunda bulunanlardan, tevbe alıp el verenlere, Ehl-i sünnet müdafaasındaki gayretleriyle Emevilerin ruhlarını şad eden ancak herhangi bir konuda kendisine Allah'ın ayetleri hatırlatıldığında "bana Kur'an okuma" diyebilecek kadar savrulmuş olanlardan, medeniyetlerinin yıkılışının ya-

sını Halife Ali (r.a.)'ı takip kisvesi altında Halife Ömer (r.a.)'a küfrederek gösterenlere dek ülkemiz paralel dini yapıların cirit attığı topraklar haline gelmiştir. Fetö ile yapılan mücadeleyi bu alana taşımanın dünyanın en zor işi olduğunu bilmekteyiz. Ancak tüm nebî ve rasullerin mücadelelerinin de bu uğurda gerçekleştiğini söylemeliyiz. Allah'ın emrini yerine getirmek ve tüm nebîlerin sünnetine uymak ancak bu mücadelenin bir parçası olmakla mümkün olur.

Sonuç

Bu noktada tüm cesaretimizi toplayıp şu soruları kendimize sormalıyız.

Allah'ın dini söz konusu olduğunda hangimiz asıl, hangimiz paraleliz?

Fetö'yle mücadele hususunda cesarete gark olmamızın sebebi, Allah'ın dini hususunda bu örgütün yaptığını şimdiye kadar bir başka hiçbir grubun yapmamış olması mıdır, yoksa siyasî iktidarın bu gruba açtığı savaş mıdır?

Bu yapıya karşı tutumumuzu değiştiren şey sadece bunların devlete karşı koştukları şirk günahı mıdır? Yoksa bunların Allah'a karşı koştukları şirk günahını da en az onun kadar önemsiyor muyuz?

Söz konusu örgüte karşı hissettiğimiz nefret ve yürüttüğümüz mücadelenin temelinde, bunların Allah'ın dinine karşı paralel bir yapılanma içerisinde olmaları yatıyorsa, bu duruşumuzu, Allah'ın diniyle kıyaslandığında paralel durumda olan herkese ve her yapıya göstermeliyiz. Samimiyet bunu gerektirir. Asıl cesaret de budur.

Tarih, söz konusu grubun Türkiye'de en güçlü ve etkili olduğu dönemde bunlara karşı mücadele verenlerle, siyasî iktidarın bu grubu terör örgütü ilan ettikten sonra mücadelesini başlatanlar arasındaki farkı elbette ki kayda geçirmiştir. İkinci grupta yer alanlar hiç şüphesiz diğer gruplarla mücadelelerini başlatmak için siyasî iktidarın onları da "sakıncalı" ilan etmesini bekleyeceklerdir.

"Bugün ölmek için güzel bir gün" diyerek 15 Temmuz gecesi canlarını bu vatan için feda eden kahramanlara karşı altında ezilmekte olduğumuz minnet borcumuzu, o gece ve sonrasında yaşananları dini bakış açımızda Kur'ani bir dönüşüm gerçekleştirmek için güzel bir fırsata dönüştürerek belki bir parça ödeme imkanı bulabiliriz.

Notlar

1. http://www.dha.com.tr/fe-tonun-mill-i-egitim-imaminin-ifadesi_1312697.html
2. Ebü Dâvûd, Akdiye, 11; Tirmizî, Ahkâm, 3; Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, X, 114.
3. Ali Bardakoğlu, "Kitap", DİA, XXVI, 123.
4. Ali Bardakoğlu, "Kur'an ve Fıkıh: Müzakere", Kur'an ve Tefsir Araştırmaları II, s: 120-121.
5. Zerkeşi, el-Bahru'l-muhît, Beyrut, 2000, III, 239.
6. Tahsin Görgün, "Kur'an ve Fıkıh", Kur'an ve Tefsir Araştırmaları II, İstanbul, 2000, s: 119.
7. Konuyla ilgili detaylı çalışma için bkz. Baki Adam, Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat, İstanbul, 2002; Mehmet Sait Toprak, Talmud ve Hadis, İstanbul, 2012.
8. Mustafa Öztürk, "Dini Hükümlerin Kaynağını Kur'an ile Sınırlandırma Eğiliminin Kaynakları ve Tutarlılığı", Dini Hükümlerin Kaynağı ve Dini Metinlerin Anlaşılması, İsam Yayınları, İstanbul, 2010, s. 63.
9. <http://www.youtube.com/watch?v=vX10pb-fWuu0>
<http://www.herkul.org/herkul-nagme/188-nagme-mehdi-enflasyonu/>
10. <http://www.yenisafak.com.tr/yazarlar/Yusuf-Kaplan/kur%C3%A2n-isl%C3%A2mi-tehtikesi/56858>
11. <http://garibce.blogspot.com.tr/search?q=kaos>
12. Faruk Beşer, Fethullah Gülen Hoca Efendinin Fıkıhını Anlamak, İstanbul, 2006, s. 17.
13. A.g.e., s. 19.
14. A.g.e., s. 57.
15. A.g.e., s.
16. <http://www2.diyaret.gov.tr/DinHizmetleriGenelMudurlugu/HutbelerListesi/Peygambere%C4%B0man%20Tevhidin%20Bir%20Geregidir.pdf>
17. <https://www.google.com.tr/#q=S%C3%BCnetin+Kaynak+De%C4%9Fferini+Temellendirme+Sorunu>
18. Mehmet Emin Özafşar, "Polemik Türü Rivayetlerin Gerçek Mahiyeti", İslâmiyât, I/3 [1998].
19. Mehmet Emin Özafşar, "Polemik Türü Rivayetlerin Gerçek Mahiyeti", İslâmiyât, I/3 [1998].
20. <https://www.google.com.tr/#q=S%C3%BCnetin+Kaynak+De%C4%9Fferini+Temellendirme+Sorunu>
21. eküyüddin Şaban, İslâm Hukuk İlminin Esasları, TDV, (trc. İbrahim Kâfi Dönmez), Ankara, 1996, s. 71.
22. A.g.e., s. 118.
23. <http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/laik-duzen/1/0041.htm>
24. Bu konudaki bir çalışma için bkz. Yahya Şenol, "Allah'ın Beşer Resûlü", Kitap ve Hikmet, Yıl: 2016, Sayı: 13, s. 62 vd.
25. Mümtehan 60/4.
26. Ahzab 33/43.
27. <http://www.yenisafak.com/yazarlar/hayrettinkaramanramazan/ramazanda-turbe-ziyaretleri-38792>
28. Ahmed Mahmud Ünlü, Resâil-i Ahmediyye VII, Tasavvuf Risalesi, İstanbul, 1999, 155.
29. Kasr-ı Arifan, Yıl:5, Sayı:55/Nisan 2012, s.16.
30. Reşat Öngören, Bir bilgi Kaynağı Olarak Tasavvufta Keşfin Değeri, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 5, Yıl: 2002, s. 90-91.
31. Mustafa Gök, Risale-i Nur Külliyyatına Eleştirel Bir Yaklaşım, s: 50-52, 670.
32. <http://www.61saat.com/politika/risale-i-nurlari-artik-diyaret-basacak-h150397.html>
<http://www.sabah.com.tr/gundem/2015/02/12/diyaretten-risale-i-nur-mujdesi> <http://www.diyaret.tv/dib-risale-i-nuru-basacak-yayinevlerini-betirledi/>